

گفت‌وگو با «امیرحمزه درخشانی» مسئول دبیرخانه مدیریت زیست بومی تالاب‌های استان کرمان

تالاب جازموریان

یک عامل پیدایش و پایداری چند هزارساله حیات در پهنا جنوب شرق کشور

از وسیع‌ترین تالاب‌های فصلی آب شیرین کشور بوده که با توجه به دمای بالای منطقه و به تبع آن تبخیر زیاد (بیش از ۴۶۰۰ میلی‌متر در سال) در سال‌های آبی نرمال و پربارش معمولاً از اواسط اسفندماه تا اواخر اردیبهشت و گاهی خردادماه دارای آب است و دیگر ماه‌های سال خشک می‌باشد. مرتع تالاب جازموریان با مساحت ۵۸ هزار هکتار بزرگ‌ترین مرتع استان کرمان محسوب می‌شود و گونه‌های گیاهی

تالاب‌ها در اکوسیستم‌های طبیعت و زیست‌گاه‌های حیات‌بخش بدون جایگزینند؛ اما متأسفانه امروزه با تحمل صدمات زیاد، روند تخریب را به سرعت طی می‌کنند.

تالاب جازموریان با وسعت ۱۰۸ هزار هکتار مربع در حوضه آبریز جازموریان در مرز استان‌های کرمان و سیستان و بلوچستان قرار گرفته است. امیر حمزه درخشانی، مسئول دبیرخانه مدیریت زیست بومی تالاب‌های استان کرمان با یادآوری این نکته که بنا به اعلام برخی منابع، ارزش اکولوژیک تالاب‌ها ۱۰ برابر جنگل‌ها و ۲۰۰ برابر زمین‌های زراعی است، به سؤال‌های ما در زمینه ارزش‌های اکولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تالاب جازموریان و روند تخریب و زمینه‌های جلوگیری از نابودی آن پاسخ داده است.

♦♦ لطفاً در زمینه ارزش‌ها و اثرات اقتصادی و اجتماعی تالاب جازموریان توضیح دهید؟

جمعیت کثیری در حوضه جازموریان زندگی و از راه کشاورزی و دامداری ارتزاق می‌کنند و این منطقه یکی از قطب‌های اقتصادی، کشاورزی و گردشگری کشور محسوب می‌شود. شرایط آب و هوایی خاص منطقه و همچنین وجود پتانسیل‌هایی از جمله آب شیرین، خاک حاصلخیز و امکان کشت در تمام فصول سال باعث گردیده است که اراضی حاشیه تالاب به لحاظ تأمین نیاز داخلی و خارجی به محصولات کشاورزی از جمله محصولات جالیزی، صیفی‌جات، غلات، مرکبات، نخیلات، گیاهان دارویی، گیاهان علوفه‌ای و ... از ارزش و اهمیت بالایی برخوردار باشد. تالاب جازموریان یکی

♦♦ در مورد ارزش اکولوژیکی تالاب جازموریان و نقش آن در حیات جغرافیایی مناطق پیرامونی چه توضیحاتی ارائه می‌نمایید؟

تالاب‌ها اکوسیستم‌هایی هستند که در طبیعت کارکردهای اکولوژیک فراوانی دارند و بر اساس اعلام برخی منابع، ارزش اکولوژیک آن‌ها ۱۰ برابر جنگل‌ها و ۲۰۰ برابر زمین‌های زراعی است که از آن جمله می‌توان به کنترل سیلاب، تصفیه آب، کنترل و تثبیت کانون‌های گردوغبار، ایجاد پوشش گیاهی و تأمین هوای مطبوع، زادوولد گونه‌های جانوری و پرندگان مهاجر، حفظ ذخایر ژنی و ... اشاره نمود. تالاب جازموریان با وسعت ۱۰۸ هزار هکتار بین استان‌های کرمان و سیستان و بلوچستان واقع گردیده که یکی از مهم‌ترین عوامل پیدایش، پایداری و استمرار حیات در طول چند هزار سال گذشته در پهنا جنوب شرق کشور به شمار می‌رود. این تالاب به دلیل قرارگیری در منطقه گرم و خشک تأثیر بسزایی در تعدیل آب‌وهوا، معیشت و کیفیت زیست‌جوامع محلی و ساکنین منطقه دارد که این امر باعث پدید آمدن مراکز جمعیتی متعددی در محدوده تالاب گردیده است که هر یک به‌گونه‌ای از فواید و کارکردهای تالاب بهره‌مند و منتفع می‌گردند.

همان‌طور که بیان شد حیات و تمدن بشری در حوضه آبریز تالاب جازموربان و هلیل‌رود به‌عنوان شاه‌رگ حیاتی این تالاب قدمتی چند هزار ساله دارد. به‌طوری که حیات و ممت این تالاب طی هزاران سال باعث به وجود آمدن و یا نابودی تمدن‌های مختلفی گردیده است که از این میان می‌توان به تمدن جیرفت در حاشیه هلیل‌رود با قدمت ۳ هزار سال قبل از میلاد و تمدن مارز و قلعه گنج در حوضه تالاب با قدمت ۴-۳ هزار سال قبل از میلاد اشاره نمود. تبلور زیبایی برگرفته از تالاب را می‌توان در پوشش مردمان، صنایع‌دستی و زندگی جوامع محلی حاشیه تالاب مشاهده کرد. در صورت احیا و آبرگیری تالاب می‌توان از آن به‌عنوان اکوتوریسم در صنعت گردشگری نیز استفاده نمود.

♦♦ در مورد حوضه آبریز جازموربان، حقایق محیط زیستی تالاب و چگونگی دریافت آنچه نقطه‌نظری ارائه می‌نماید؟ مطالعات تعیین نیاز آبی تالاب جازموربان توسط اداره کل محیط‌زیست استان انجام و در اختیار شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان قرار گرفته است. در مطالعه مذکور

افزایش مشاغل غیرقانونی مانند قاچاق سوخت و مواد مخدر، مهاجرت و ... در منطقه شده است. لذا از آنجایی که این تالاب ارزشمند در تمامی ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تأثیر می‌گذارد، لازم است سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های صحیح برای حفظ این اکوسیستم با ارزش به کار گرفته شود.

♦♦ چه نقشی برای این تالاب از نظر جایگاه آن به‌عنوان بخشی از میراث فرهنگی منطقه متصور است؟

گسترده‌گی حوضه آبریز و قرارگیری در حوضه سیاسی دو استان کرمان و سیستان و بلوچستان، بخشی‌نگری ترجمان‌های دولتی، عدم دخالت جوامع محلی در تصمیم‌گیری‌های دولتی، عدم وجود سمن‌های قوی در حوضه تالاب، عدم آینده‌نگری بهره‌برداران و ذینفعان تالاب، گره زدن اشتغال به منابع آب و ... باعث گردیده است که روند احیاء و حفاظت با مشکلاتی روبه‌رو شود.

آن شامل گونه‌های یک‌ساله خوش‌خوراک هستند که در فصل سال‌های پر بارش دام‌ها از آن‌ها استفاده می‌کنند؛ همچنین گونه‌هایی دیگر از جمله گز، کهور ایرانی و قیچ هم به‌عنوان علوفه استفاده می‌شوند. از دیگر کارکردهای تالاب می‌توان به صنایع‌دستی و گردشگری منطقه اشاره نمود که ریشه در فرهنگ و تمدن کهن این سرزمین دارد، اما در سال‌های اخیر تغییر شرایط اقلیمی و خشکسالی‌های متمادی و همچنین دست‌اندازی‌های خودسرانه و غیراصولی به تالاب از قبیل حفر چاه‌های غیرمجاز در حوضه آبریز (بالغ بر ۱۰ هزار چاه)، چرای بی‌رویه، قطع درختان، شکار و صید و ... حیات این تالاب ارزشمند را به خطر انداخته است. جاری نبودن رودخانه هلیل‌رود و خشک شدن تالاب جازموربان باعث کاهش سطح آب سفره‌های زیرزمینی، افزایش گردوغبار و نیز کمبود آب در مصارف شرب، کشاورزی و دامداری، از بین رفتن اکوسیستم گیاهی و جانوری، تغییر بافت و شوری خاک، از بین رفتن پوشش گیاهی و مراتع تالاب جازموربان و در ادامه نابودی مزارع و درختان و ایجاد مشکلات دیگر از جمله افزایش بیماری‌های تنفسی،

زمینه احیای کامل تالاب جازموریان و جلوگیری از نابودی کامل آن چیست؟ در همین راستا برنامه مدیریت جامع حوزه آبریز تالاب جازموریان با حضور کلیه ذینفعان، بهره‌برداران و ترجمان‌های مرتبط تدوین و در شورای برنامه‌ریزی استان‌های کرمان و سیستان و بلوچستان تصویب گردیده است. امید است با اجرای برنامه مذکور گام مهمی در جهت احیای تالاب برداشته شود. لازم به ذکر است اقدامات لازم و پیگیری‌های مجدانه از سوی سازمان حفاظت محیط‌زیست جهت ثبت این تالاب ارزشمند در کنوانسیون رامسر در دست اقدام است. ♦♦

مهاجرت جمعیت، کاهش امنیت، تغییر مسیر مهاجرت پرنندگان زمستان‌گذران، افزایش بیماری‌های تنفسی و ... اشاره نمود.

گسترده‌گی حوزه آبریز و قرارگیری در حوزه سیاسی دو استان کرمان و سیستان و بلوچستان، بخشی‌نگری ترجمان‌های دولتی، عدم دخالت جوامع محلی در تصمیم‌گیری‌های دولتی، عدم وجود سمن‌های قوی در حوزه تالاب، عدم آینده‌نگری بهره‌برداران و ذینفعان تالاب، گره زدن اشتغال به منابع آب و ... باعث گردیده است که روند احیاء و حفاظت با مشکلاتی روبه‌رو شود.

سه سناریوی خشکسالی، نرمال و ترسالی برای تعیین حقایق در نظر گرفته شده است که بر همین اساس شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان بسته به شرایط آبی و ذخایر سدهای واقع در مسیر رودخانه‌های منتهی به تالاب اقدام به راهسازی حقایق می‌نماید. با توجه به فاصله زیاد سد جیرفت از تالاب، بهره‌برداری‌های غیرمجاز در مسیر انتقال حقایق و نفوذ به بستر به لحاظ ساختار شنی آن، تبخیر و ... باعث گردیده است که حقایق رها شده به تالاب نرسیده و یا به مقدار بسیار ناچیز به تالاب برسد.

♦♦ معضلات ناشی از روند نابودی این تالاب چیست و چرا نهادهای محیط زیستی نتوانسته‌اند از تالاب و محیط‌زیست حوزه آن صیانت کنند؟

تالاب هامون جازموریان یکی از حساس‌ترین اکوسیستم‌های موجود در جنوب شرق کشور می‌باشد که با توجه به ماهیت فصلی بودن تالاب، آبیگری و احیای آن رابطه مستقیم با بارش‌ها و سیلاب‌های فصلی حوزه آبریز دارد. بستر تالاب جازموریان سطح می‌باشد به‌طوری که کمترین آب ورودی به تالاب در سطح وسیعی از آن بخش می‌گردد. علی‌الحداد احداث سدهای بمپور و جیرفت و تغییرات به وجود آمده در مسیر رودخانه‌ها و آبراهه‌های منتهی به تالاب جازموریان، انتقال آب از سرچشمه‌های تالاب به خارج از حوزه آبریز، بهره‌برداری بی‌رویه از آب‌های سطحی و زیرزمینی برای مصارف کشاورزی، توسعه اراضی کشاورزی، نبود الگوی کشت مناسب و کاشت محصولات پراپ، مشکلات اقتصادی و معیشتی و تبخیر بالای حوزه بر روند خشکیدگی و تخریب تالاب سرعت بخشیده است. از معضلات خشکیدگی تالاب می‌توان به افت سطح آب‌های سطحی، تغییر در مورفولوژی تالاب، کاهش پوشش گیاهی، افزایش فرسایش خاک و کانون‌های بحرانی گردوغبار در بستر تالاب، هجوم ماسه‌های روان، فقر و بیکاری،

● عکس‌ها: ابوذر احمدی‌زاده ●